

PRZEWODNIK OBYWATELSKI

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE
W LICEUM I TECHNIKUM
– ZAKRES PODSTAWOWY

7 MINILEKCJI OBYWATELSKICH

**materiały zawarte w niniejszej lekcji mogą
być wykorzystywane lub rozpowszechniane
jedynie w celach edukacyjnych
oraz wyłącznie
z notą o prawach autorskich
i ze wskazaniem źródła**

PRZEWODNIK OBYWATELSKI

LEKCJA 4

PO CO NAM GŁOWA PAŃSTWA?

4. PO CO NAM GŁOWA PAŃSTWA?

MINILEKCJA OBYWATELSKA

NA TEJ LEKCJI:

- wyjaśnisz, jakie miejsce w systemie władzy zajmuje głowa państwa
- dowiesz się, czym różni się system parlamentarny od prezydenckiego
- określisz sposób wyboru i podstawowe kompetencje Prezydenta RP

SŁOWNICZEK OBYWATELSKI

- głowa państwa • monarcha • prezydent • system parlamentarny, prezydencki, półprezydencki, kanclerski, parlamentarno-komitetowy • kontrasygnata • prerogatywy • kompetencje (uprawnienia) prezydenta•

PRZYPOMNIJ SOBIE

DEMOKRACJA KONSTYTUCYJNA
(LIBERALNA)

ZASADA PODZIAŁU
I RÓWNOWAGI WŁADZ

4. PO CO NAM GŁOWA PAŃSTWA?

MINILEKCJA OBYWATELSKA

PO CO GŁOWA PAŃSTWA?

PYTANIA I ZADANIA

Zorganizujcie burzę mózgów wokół pytania: po co głowa państwa w demokracji? Jakie argumenty przemawiają za tym rozwiązaniem, a jakie są przeciw? Jakiej wizji głowy państwa, monarchy czy prezydenta, zamierzacie bronić? Uwzględnijcie zróżnicowanie systemów politycznych.

GWARANT JEDNOŚCI PAŃSTWA

Na zdjęciu: Charles de Gaulle (1890–1970), francuski mąż stanu, generał; od 1940 roku na czele emigracyjnego rządu Francji, w latach 1959–1969 prezydent Francji; twórca francuskiego systemu półprezydenckiego. We Francji rząd odpowiada przed parlamentem i prezydentem.

GWARANT JEDNOŚCI PAŃSTWA

- We współczesnej monarchii konstytucyjnej, np. w Wielkiej Brytanii, Szwecji i Hiszpanii, **głową państwa** jest dziedziczny **monarcha**, będący **gwarantem jedności państwa**, jego ciągłości i autorytetu.
- Uprawnienia monarchy są **bardzo ograniczone** – pełni jedynie funkcje reprezentacyjne, a władza pozostaje w rękach rządu i parlamentu.
- W systemie parlamentarnym rolę głowy państwa sprawuje **prezydent**.
- Jego uprawnienia są bardzo różne, np. w Stanach Zjednoczonych jest nie tylko głową państwa, ale pełni równocześnie funkcję premiera, a w Niemczech spełnia tylko funkcje reprezentacyjne, władza zaś pozostaje w gestii rządu.

KTO TU RZĄDZI?

SYSTEM PARLAMENTARNY

SYSTEM PREZYDENCKI

Przypomnij sobie z poprzedniej lekcji, która z dwóch konstytucji uchwalonych w II Rzeczypospolitej, marcowa czy kwietniowa, wprowadzała system parlamentarny, a która skłaniała się raczej do rozwiązań właściwych systemowi prezydenckiemu? Na zdjęciu: ceremonia podpisania przez prezydenta Ignacego Mościckiego konstytucji na Zamku Królewskim w Warszawie, 23 kwietnia 1935 r.

KTO TU RZĄDZI?

SYSTEM PARLAMENTARNY

- największe uprawnienia i największa porcja władzy pozostaje w rękach parlamentu
- parlament powołuje i odwołuje rząd, na bieżąco kontroluje poczynania ministrów bądź nawet bezpośrednio narzuca im swoją wolę
- prezydent nie odgrywa większej roli, jest wybierany przez parlament, musi więc podporządkować się większości parlamentarnej, a jego uprawnienia mają charakter formalny i honorowy
- specyficzną formą tego systemu jest system kanclerski w Niemczech, gdzie szef rządu (kanclerz) posiada znaczne uprawnienia – może samodzielnie odwoływać i powoływać ministrów, wytyczać kierunki polityki swego gabinetu.

SYSTEM PREZYDENCKI

- najważniejsza rola przypada w udziale prezydentowi
- prezydent jest nie tylko głową państwa, ale pełni równocześnie funkcję premiera (tak dzieje się w Stanach Zjednoczonych)
- jest wybierany w wyborach powszechnych i dysponuje realną władzą
- zadaniem parlamentu jest stanowienie prawa, a jego wpływ na bieżące poczynania rządu jest bardzo ograniczony (rozdzielenie władzy ustawodawczej i wykonawczej)
- rząd odpowiada za swe działania przed prezydentem, a nie przed parlamentem
- gdy prezydent ma duże, realne uprawnienia, ale nie pełni funkcji szefa rządu, mówimy o systemie półprezydenckim (tak jest we Francji).

4. PO CO NAM GŁOWA PAŃSTWA?

MINILEKCJA OBYWATELSKA

A JAK JEST U NAS?

PYTANIA I ZADANIA

Zastanów się, jak wygląda aktualny model polityczny w naszym kraju. Zwróć uwagę, że zawiera on cechy obu systemów, ale trudności nastręcza sposób konstruowania pozycji prezydenta. W naszym systemie nie może on co prawda samodzielnie realizować swojego programu politycznego, ale nie został też sprowadzony do roli symbolu jedności państwa. Obdarzony **poważnymi prerogatywami** może więc aktywnie uczestniczyć w życiu politycznym, wpływając w istotny sposób na kierunek polityki państwa.

The background of the slide features a large, slightly blurred image of the Polish flag (white top half with the national coat of arms, red bottom half) waving on a flagpole against a light blue sky.

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ

JAK WYBIERAMY PREZYDENTA?

KOMPETENCJE PREZYDENTA

TRZY ODPOWIEDZIALNOŚCI

4. PO CO NAM GŁOWA PAŃSTWA?

MINILEKCJA OBYWATELSKA

PIERWSZY OBYWATEL

PYTANIA I ZADANIA

Jakiego rodzaju osobą powinien być polski prezydent? Czy lepiej, by był to zawodowy polityk, czy też może intelektualista albo naukowiec? Czy powinien wspierać jakąś partię polityczną, czy też być apolityczny? Jakie macie oczekiwania wobec głowy państwa? Jak myślicie, czy w innych krajach te oczekiwania są podobne? Dlaczego?

Art. 126. 1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej jest najwyższym przedstawicielem Rzeczypospolitej Polskiej i gwarantem ciągłości władzy państwowej.

2. Prezydent Rzeczypospolitej czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji, stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium.

3. Prezydent Rzeczypospolitej wykonuje swoje zadania w zakresie i na zasadach określonych w Konstytucji i ustawach.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Prezydent RP

organ władzy
wykonawczej
państwa, obok
Rady Ministrów

wybierany jest w wyborach
powszechnych na pięcioletnią kadencję
(może być wybrany повторно)

Kandydaci na prezydenta muszą:

- być obywatelami Polski
- korzystać w pełni z praw wyborczych
- mieć ukończone 35 lat
- uzyskać co najmniej 100 tys. podpisów

Jak wybieramy prezydenta?

- w wyborach powszechnych
- równych
- bezpośrednich
- w głosowaniu tajnym

- wybory organizuje i nadzoruje **Państwowa Komisja Wyborcza**
- mają one charakter **większościowy bezwzględny** – wybrany na prezydenta zostaje ten kandydat, który otrzymał więcej niż połowę ważnie oddanych głosów
- jeśli w **pierwszej turze** głosowania żaden z kandydatów nie zdobędzie takiej większości, po dwóch tygodniach przeprowadza się ponowne głosowanie (**druga tura**) z udziałem dwóch kandydatów, którzy uzyskali najwięcej głosów.

Kompetencje prezydenta wobec władzy ustawodawczej

- zarządzanie wyborów do parlamentu i zwoływanie pierwszych posiedzeń obu izb – Sejmu i Senatu
- inicjatywa ustawodawcza
- zarządzanie referendum (za zgodą Senatu)
- weto ustawodawcze
- prawo kierowania ustaw do Trybunału Konstytucyjnego
- prawo rozwiązywania parlamentu w przypadku nieuchwalenia na czas budżetu i niemożności powołania rządu (w pierwszym przypadku prezydent może, w drugim musi rozwiązać parlament)

Kompetencje prezydenta wobec rządu

- prawo desygnowania premiera i powołania rządu
- zwoływanie Rady Gabinetowej, czyli posiedzenia rządu pod przewodnictwem prezydenta (Rada Gabinetowa nie ma jednak kompetencji rządu – nie może podejmować wiążących decyzji)

Kompetencje prezydenta wobec władzy sądowniczej

- prawo mianowania sędziów (na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa)
- prawo łaski wobec skazanych (z wyjątkiem osądzonych przez Trybunał Stanu)
- powoływanie Prezesa i Wiceprezesa Trybunału Konstytucyjnego, Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego i Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego spośród kandydatów zaproponowanych przez zgromadzenie ogólne sędziów danego sądu czy trybunału

Kompetencje prezydenta w polityce zagranicznej

- reprezentowanie Polski
- powoływanie i odwoływanie ambasadorów RP
- ratyfikowanie umów międzynarodowych zawartych przez rząd
- podejmowanie decyzji o stanie wojny (o ile Sejm nie może zebrać się na posiedzenie)

Kompetencje prezydenta w polityce obronnej

- zwierzchnictwo nad siłami zbrojnymi (sprawowane za pośrednictwem ministra obrony narodowej)
- mianowanie szefa Sztabu Generalnego i dowódców rodzajów sił zbrojnych
- nadawanie pierwszych stopni oficerskich i stopni generalskich (na wniosek ministra obrony narodowej)
- mianowanie na czas wojny naczelnego dowódcy sił zbrojnych (na wniosek premiera)

Uprawnienia honorowe prezydenta

- nadawanie polskiego obywatelstwa
- nadawanie orderów i odznaczeń
- nadawanie tytułów profesorskich

Ponadto prezydent mianuje trzech członków Rady Polityki Pieniężnej i dwóch członków Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji.

Order Orła Białego to najwyższe odznaczenie państwowe, nadawane przez Prezydenta RP wybitnym Polakom za znamienite zasługi cywilne i wojskowe dla Rzeczypospolitej Polskiej. Order został ustanowiony przez Augusta II Mocnego w 1709 r. z dewizą: „Za wiarę, prawo i króla”, zmienioną w 1921 r. na: „Za ojczyznę i naród”.

Art. 130. Prezydent Rzeczypospolitej obejmuje urząd po złożeniu wobec Zgromadzenia Narodowego następującej przysięgi: „Obejmując z woli Narodu urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, uroczyście przysięgam, że dochowam wierności postanowieniom Konstytucji, będę strzegł niezłomnie godności Narodu, niepodległości i bezpieczeństwa Państwa, a dobro Ojczyzny oraz pomyślność obywateli będą dla mnie zawsze najwyższym nakazem”.

Przysięga może być złożona z dodaniem zdania „Tak mi dopomóż Bóg”.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

TRZY ODPOWIEDZIALNOŚCI

- odpowiedzialność **polityczna** (parlamentarna) – ponoszą ją rząd i poszczególni jego członkowie, jako że mogą zostać odwołani przez parlament, jeśli ten utraci do nich zaufanie. Tego rodzaju odpowiedzialności nie ponosi w Polsce prezydent;
- odpowiedzialność **konstytucyjna** – ponoszona przez prezydenta, członków rządu i inne osoby sprawujące najwyższe stanowiska w państwie (np. prezesi NBP i NIK). To, czy osoby te złamały konstytucję bądź ustawy, bada Trybunał Stanu;
- odpowiedzialność **karna** – za przestępstwa natury kryminalnej politycy ponoszą odpowiedzialność przed sądem powszechnym tak jak inni obywatele. Ograniczeniem jest tu jedynie immunitet formalny. Prezydent jako jedyny ponosi odpowiedzialność karną przed Trybunałem Stanu.

4. PO CO NAM GŁOWA PAŃSTWA?

MINILEKCJA OBYWATELSKA

ZADANIA PREZYDENTA

PYTANIA I ZADANIA

Pracując w parach, znajdźcie w gazetach codziennych i/lub serwisach internetowych informacje o działaniach prezydenta w ostatnich dniach lub tygodniach. Spróbujcie wskazać, z jakimi zadaniami (uprawnieniami) są one związane – jak w poniższym przykładzie.

- Czwartek, 9 kwietnia 2020 r.: Prezydent RP Andrzej Duda odwołał Jarosława Gowina z urzędów Wiceprezesa Rady Ministrów oraz Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Równocześnie powołał na urząd Wiceprezesa Rady Ministrów – Minister Rozwoju Jadwigę Emilewicz (uprawnienia wykonawcze).

Z WIZYTĄ U PREZYDENTA RP

Pałac Namiestnikowski na Krakowskim Przedmieściu w Warszawie, w latach 1918–1939 siedziba Rady Ministrów, a od 1994 roku rezydencja Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Przed pałacem stoi pomnik księcia Józefa Poniatowskiego dłuta wybitnego rzeźbiarza Bertela Thorwaldsena.

4. PO CO NAM GŁOWA PAŃSTWA?

MINILEKCJA OBYWATELSKA

POLSCY PREZYDENCI

PYTANIA I ZADANIA

Czy zawsze głową państwa polskiego był prezydent? Przypomnij sobie, jak nazywał się i kiedy w Polsce sprawował urząd pierwszy prezydent. Zbierz informacje o pozostałych prezydentach i sporządź notki biograficzne.

GALERIA POLSKICH PREZYDENTÓW

II RZECZYPOSPOLITA

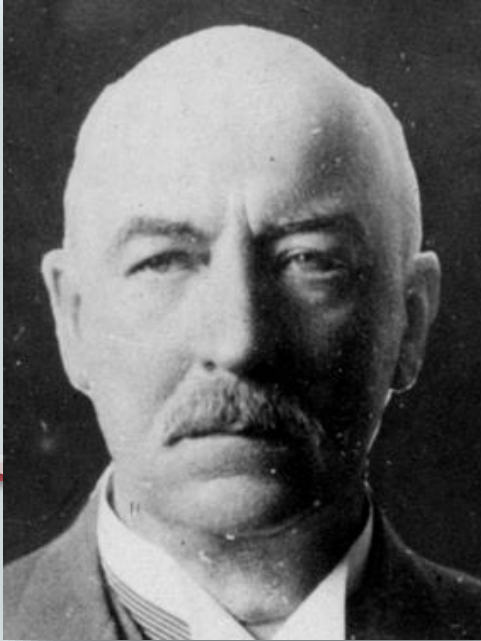
III RZECZYPOSPOLITA

1918 ♦ 2018

GALERIA POLSKICH PREZYDENTÓW

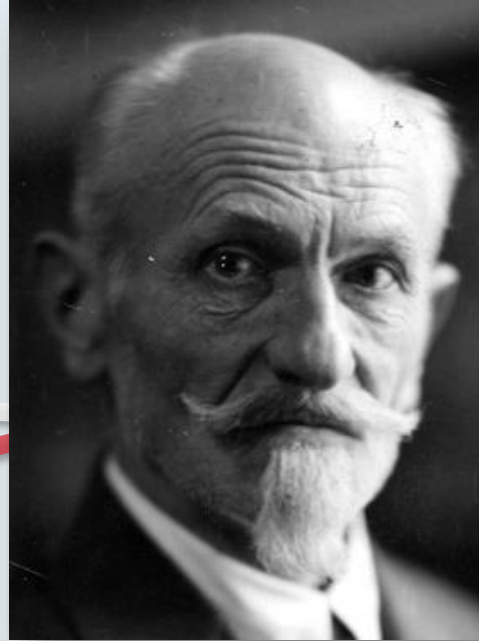
II RZECZYPOSPOLITA

Gabriel Narutowicz

(1865–1922)

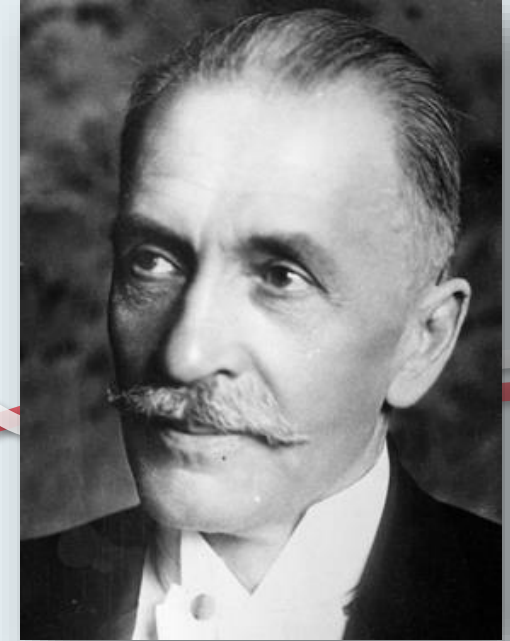
polski polityk, pierwszy prezydent Rzeczypospolitej, wybrany 9.XII.1922; zginął zastrzelony 16.XII.1922 w warszawskiej Zachęcie

Stanisław Wojciechowski

(1869–1953)

polski polityk i działacz spółdzielczy, drugi prezydent Rzeczypospolitej w latach 1922–1926; ustąpił podczas przewrotu majowego

Ignacy Mościcki

(1867–1946)

polski polityk, chemik, w latach 1926–1939 prezydent Rzeczypospolitej, wybrany przez Zgromadzenie Narodowe

GALERIA POLSKICH PREZYDENTÓW

III RZECZYPOSPOLITA

Wojciech Jaruzelski

(1923–2014)

generał armii WP, działacz komunistyczny, w latach 1989–1990 prezydent PRL i RP, wybrany przez Zgromadzenie Narodowe

Lech Wałęsa

(ur. 1943)

polski polityk i działacz związkowy, w latach 1990–1995 prezydent Rzeczypospolitej; laureat pokojowej Nagrody Nobla z 1983 r.

Aleksander Kwaśniewski

(ur. 1954)

polski polityk i działacz społeczny, w latach 1995–2005 prezydent Rzeczypospolitej, dwukrotnie wybrany w wyborach powszechnych

GALERIA POLSKICH PREZYDENTÓW

III RZECZYPOSPOLITA

Lech Kaczyński

(1949–2010)

polski polityk, prawnik,
w latach 2005–2010
prezydent Rzeczypospolitej;
zginął w katastrofie pod
Smoleńskiem

Bronisław Komorowski

(ur. 1952)

polski polityk, historyk,
w latach 2010–2015
prezydent Rzeczypospolitej,
wybrany w wyborach
powszechnych

Andrzej Duda

(ur. 1972)

polski polityk, prawnik,
od 2015 roku prezydent
Rzeczypospolitej, wybrany
w wyborach powszechnych

4. PO CO NAM GŁOWA PAŃSTWA?

MINILEKCJA OBYWATELSKA

DEMOKRACJA, ALE JAKA?

PYTANIA I ZADANIA

Nie wszyscy akceptują obecny model rządów w Polsce. Jedni uważają, że należy zlikwidować Senat, inni, że wobec trudnych wyzwań, jakie stoją przed naszym krajem, sprawniejsze rządzenie zapewniałby system półprezydencki. A jakie ty masz zdanie w tej sprawie? Czy uważasz, że Polska powinna pozostać przy systemie parlamentarno-gabinetowym, jeszcze bardziej wzmocnić władzę premiera kosztem prezydenta, czy odwrotnie, wzmocnić władzę prezydenta?

4. PO CO NAM GŁOWA PAŃSTWA?

MINILEKCJA OBYWATELSKA

CO MOŻE PREZYDENT RP?

DYSKUSJE I DEBATY

Niektórzy uważają, że prezydent RP dysponuje zbyt małym zakresem władzy, inni są przeciwnego zdania. Przeprowadźcie w klasie debatę na ten temat. Aby się do niej przygotować, podzielcie się na grupy, z których każda będzie miała nieco inne zadanie – pierwsza przestudiuje kompetencje prezydenta RP zapisane w konstytucji i oceni ich wagę z punktu widzenia realnego zakresu władzy, druga zbierze informacje na temat kilku krajów, w których prezydent dysponuje naprawdę dużą władzą (Stany Zjednoczone czy Rosja) oraz kilku, w których prezydent nie odgrywa wielkiej roli w systemie władzy (Niemcy, Włochy), trzecia natomiast powinna sporządzić zestawienie tych wydarzeń politycznych na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat, w których prezydent RP odegrał istotną rolę. Każdy z zespołów przedstawia krótko efekty własnej pracy, a następnie wszyscy biorą udział w dyskusji na temat: „Czy obecny zakres władzy prezydenta RP jest odpowiedni?”. Najciekawsze głosy zanotujcie i przedstawcie pod koniec debaty.

WARTO ZAPAMIĘTAĆ

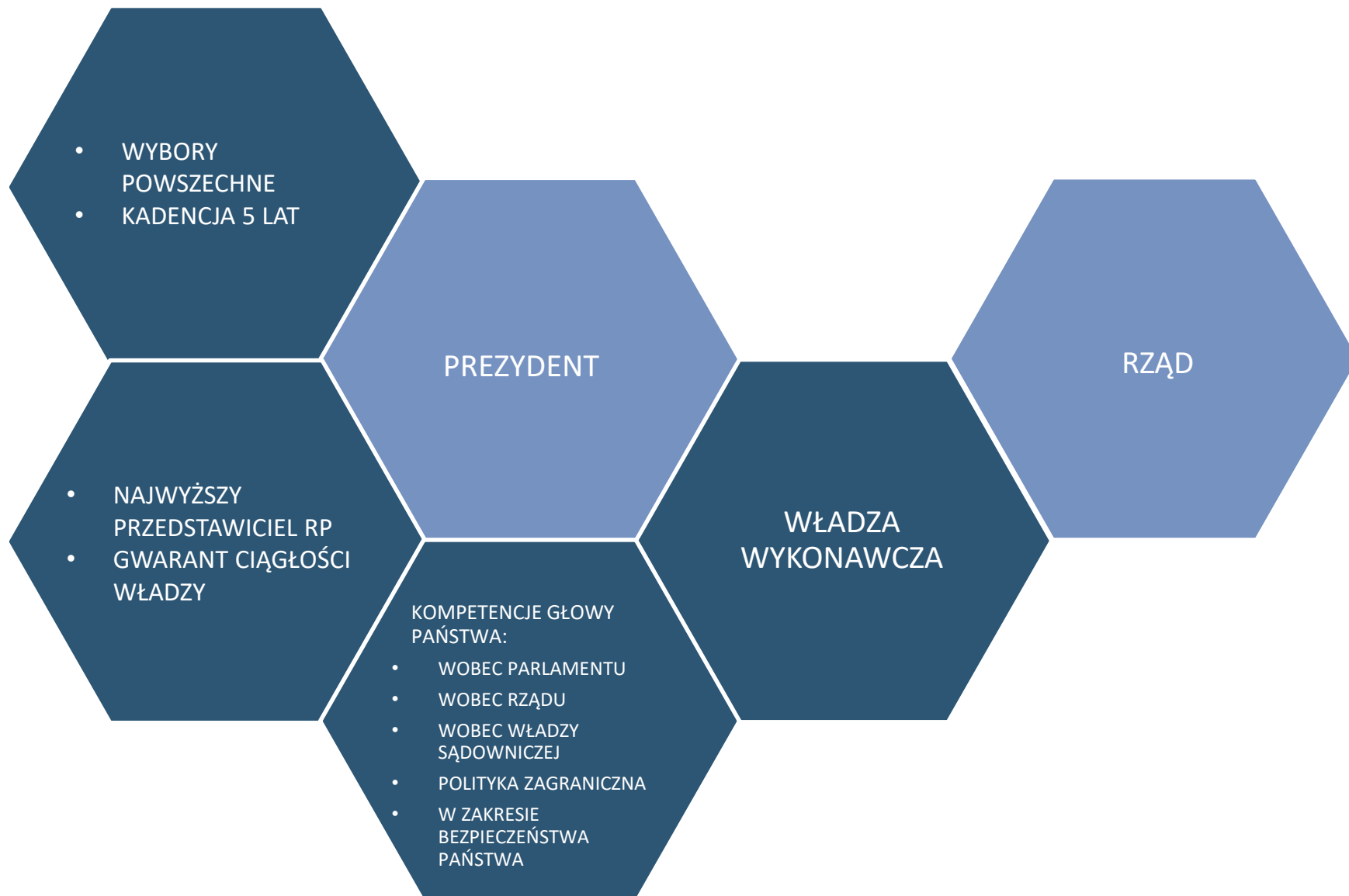

WŁADZA WYKONAWCZA (egzekutywa) – jedna z centralnych władz państwa, której zadaniem jest wykonywanie ustaw i bieżące zarządzanie sprawami państwowymi. W Europie władza wykonawcza należy najczęściej zarówno do prezydenta, jak i do rządu. Możliwe jest także inne rozwiązanie: w Stanach Zjednoczonych głowa państwa jest zarazem szefem rządu.

PREZYDENT – osoba stojąca na czele państwa, zwana też głową państwa. Prezydent symbolizuje jedność kraju i gwarantuje ciągłość władzy państwowej. Stanowi część władzy wykonawczej. Jego uprawnienia są odmienne w różnych państwach: np. w Niemczech prezydent pełni jedynie funkcje reprezentacyjne, władza zaś pozostaje w gestii rządu; w Polsce prezydent dysponuje wieloma uprawnieniami; we Francji jego władza ma większy zakres niż władza premiera.

PODSUMOWANIE

Centrum Edukacji Obywatelskiej prowadzi obszerny serwis internetowy dla nauczycieli i uczniów zainteresowanych tematyką społeczną, polityczną i prawną:

koss.ceo.org.pl/wos-do-liceum-i-technikum

Grafika: Agnieszka Czyżowska-Nyka

Rysunki: Julian Bohdanowicz

Ikonki: Maja Rozbicka

Opracowanie prezentacji: Dorota Nawalany

Znak graficzny Prezydenta RP „Stulecie Odzyskania Niepodległości 1918–2018”

© Kancelaria Prezydenta RP

Kancelaria Prezydenta RP nie ponosi odpowiedzialności za dalsze ponowne wykorzystanie okolicznościowego znaku graficznego Prezydenta RP „Stulecie Odzyskania Niepodległości 1918–2018”

© Centrum Edukacji Obywatelskiej,
Warszawa 2020

Autorzy tekstów :

Łukasz Pawłowski, Tomasz Merta, Alicja Pacewicz

Źródła tekstów:

Przewodnik obywatelski. Wiedza o społeczeństwie w liceum i technikum – zakres podstawowy. Część 1, Warszawa 2019 (nr dopuszczenia: 1031/1/2019) oraz podręczniki do WOS-u i materiały edukacyjne CEO

Źródła ilustracji:

Anna Czernik, *Flaga z orłem*, praca nadesłana na konkurs „Sfotografuj wolność” (s. 4, 5, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23); Archiwum Prezydenta RP (s. 30, 32); Flickr.com (s. 32); Wacław Saryusz-Wolski/NAC (s. 31); Narodowe Archiwum Cyfrowe (s. 11, 31); Wikipedia Commons (s. 8, 23, 32)